

Paradoks inovatora: Ogled o ontologiji digitalnog intelektualca u algoritamskom dobu

Autor: Davor Moravek

Uvod: Ontološka kriza digitalnog bića

Digitalni intelektualac ključni je fenomen mrežnog doba: mislilac, stručnjak ili kliničar čiji je autoritet izgrađen na sposobnosti izravne diseminacije znanja, zaobilazeći tradicionalne institucije. Njegova online prisutnost, često građena desetljećima, nije tek puka zbirka informacija, već živi organizam: **digitalni avatar**. Ovaj avatar nije pasivni 'otisak' ljudskog subjekta, već fenomenološki prostor u kojem se ljudska intencionalnost susreće s tehnološkom materijalnošću. Njegovo 'biće' proizlazi iz kontinuirane interakcije s publikom – bez tog dijaloga, on je samo arhivirana informacija. On je, dakle, **digitalno biće** – ontološki hibrid koji akumulira slojeve značenja. Promatrati takav digitalni arhipelag znači provoditi arheologiju jednog digitalnog sebstva.

Ovaj ogled analizira evoluciju tog avatara, od njegove geneze u ranom webu do današnje **ontološke krize**. Tvrdimo da je ovo digitalno biće, izgrađeno na temeljima ljudske postojanosti i egzistencijalne iskrenosti, dovedeno do točke loma. Nagon za inovacijom, koji ga je stvorio, sada prijeti dekonstruirati samu njegovu prisutnost (*presence*), pretvarajući ga iz subjekta u objekt algoritamske mreže kroz ono što nazivamo "paradoksom inovatora".

Prvo doba (cca. 1998. – 2016.): Geneza autoriteta kroz trijadu identiteta

U formativnoj eri weba, autoritet digitalnog intelektualca manifestirao se kroz tri arhetipske uloge koje su zajedno gradile povjerenje publike.

Praktičar: Lice okrenuto javnosti, koje je služilo kao most između ezoteričnog znanja i primjene. Njegov glas bio je autoritativan, ali empatičan, nudeći sigurnu luku u moru dezinformacija. Primjerice, kliničar čiji su PDF vodiči postali neslužbeni kurikulum za pacijente i studente.

Učenjak-Kritičar: Lice okrenuto refleksiji, koje je obitavalo u intelektualnim laboratorijima interdisciplinarnih foruma. Njegov glas bio je analitičan i sintetički. Takav je bio matematičar koji je postao filozof rizika, koristeći svoj blog za kritiku financijskih sustava.

Arhivist-Pionir: Lice okrenuto prošlosti, koje je čuvalo vlastitu digitalnu povijest. Ono je svjedočilo o dugovječnosti i dokazivalo da prisutnost avatara nije hir, već životni projekt.

Ova tri lica, iako fragmentirana, zajedno su stvorila moćan digitalni entitet čiji je autoritet bio utemeljen na praksi, ojačan znatiželjom i potvrđen postojanošću. Upravo je uspjeh ovog modela stvorio uvjete za njegovu vlastitu krizu, jer je stabilnost ovog trojstva uskoro trebala biti testirana silom koju nije moglo predvidjeti.

Doba tranzicije (cca. 2017. – danas): Paradoks autentičnosti

S dolaskom generativne umjetne inteligencije, digitalni intelektualac ulazi u turbulentno doba. Njegov uspostavljeni autoritet suočava se s "paradoksom inovatora": kako pionir jedne ere može sačuvati egzistencijalnu iskrenost kada sama inovacija – utjelovljena u umjetnoj inteligenciji – prijeti da je izbriše?

Ova kriza odjekuje starijom filozofskom strepnjom o tehnici kao sudbini, gdje alat prijeti postati metafizička sila koja preoblikuje samo ljudsko biće. Autentičnost se ovdje ne definira tek romantičarskom iskrenošću, već kao **ljudsko biće-u-svijetu**, nasuprot umjetnoj inteligenciji kao **bezbičnoj sintezi**. Prijetnja nije apstraktna; ona djeluje na dvije konkretne razine. Prva je **problem produkcije**: publika više ne može biti sigurna je li tekst koji čita produkt duboke, osobne refleksije ili brze algoritamske sinteze. To devalvira percipirani intelektualni napor, analogno "produktivitetnom paradoksu umjetne inteligencije" gdje tehnološki napredak ne dovodi nužno do rasta stvarne vrijednosti, već do inflacije sadržaja koja zamagľuje fenomenološki intenzitet originalne misli.

Druga razina je **problem interakcije**: korištenje AI alata za upravljanje online prisutnošću stvara šuplji, **parasocijalni odnos** (jednosmjernu emocionalnu vezu publike prema avataru). Time se krši implicitni ugovor o dijalogu s publikom, što rezonira sa širim društvenim paradoksom gdje digitalne tehnologije, stvorene da nas povežu, često povećavaju osjećaj usamljenosti. U profesijama gdje je povjerenje temeljna valuta, percepcija da je ljudski glas zamijenjen algoritamskim odjekom je razorna.

No, ovaj ogled bio bi nepotpun bez razmatranja kontraargumenta: može li umjetna inteligencija, umjesto da umanji, zapravo **proširiti autentičnost**? Moguće je zamisliti scenarij gdje intelektualac koristi AI za automatizaciju repetitivnih zadataka kako bi oslobodio više vremena za duboku, kreativnu refleksiju. U tom slučaju, AI ne zamjenjuje ljudski duh, već ga osnažuje. Paradoks inovatora, dakle, nije jednostrana prijetnja, već dinamična napetost između potencijalnog otuđenja i mogućeg oslobođenja.

Ekonomija autoriteta i novi egzistencijalni pakt

Ovaj paradoks dodatno je zaoštren evolucijom ekonomskih modela. Današnji model "ekonomije kreatora", omogućen platformama za izravnu podršku, nije samo financijski aranžman – on je **egzistencijalni pakt**. Algoritmi ovih platformi remodeliraju društvenu arhitektoniku autoriteta: publika više nije pasivni konzument, već aktivni **su-konstituent bića avatara** kroz kontinuiranu interakciju i financijsku podršku. Bez tog uzajamnog prepoznavanja, avatar gubi ontološki temelj i postaje tek brend. Korištenje AI alata na način koji narušava taj pakt ne doživljava se kao efikasnost, već kao egzistencijalna izdaja.

Budućnost avatara: Prema integriranom biću

Put naprijed ne leži u odbacivanju tehnologije, već u stvaranju novog, **integriranog avatara** koji razrješava ovaj paradoks kroz ontološku sintezu.

Doba / Aspekt	Ontološka karakteristika	Paradoksalna napetost	Etičke implikacije
Prvo doba (1998. – 2016.)	Trijada identiteta: fragmentirano biće	Građenje autentičnosti kroz postojanost	Povjerenje utemeljeno na ljudskoj praksi
Doba tranzicije (2017. – danas)	Kriza: od subjekta do hibrida	AI kao prijetnja ili osnaživanje	Odgovornost za hibridni sadržaj i pristranost
Budućnost	Kentaur identitet: relacijsko biće	Transparentna integracija čovjeka i AI-ja	Re-negocijacija etike u simbiozi

To zahtijeva tri ključna pomaka:

Etika transparentnosti: Ovo nije samo tehnički zahtjev – to je ontološki imperativ. Kada inovator otvoreno označi sadržaj kao hibridnu kreaciju, on stvara novi ontološki status djela. No, transparentnost nije čarobni štit: mehaničko označavanje "AI-generirano" bez dublje refleksije o odgovornosti (tko je odgovoran za štetu ako AI-generirani savjet kliničara dovede do krize?) može postati prazna ritualizacija i potkopati upravo onaj egzistencijalni pakt koji nastoji zaštititi. Kentaur mora biti svjestan da je njegova autentičnost u stalnom procesu re-negocijacije s publikom.

Ontološka konsolidacija: Tri "lica" moraju se spojiti u **integrirano biće**. Korisnik mora moći neprimjetno prijeći s praktičnog vodiča na filozofski esej, razumijevajući da su oba izraza istog, višeslojnog intelekta.

Transformacija u domaćina dijaloga: Budućnost leži u interakciji. Vrijednost avatara nije samo u onome što on zna, već u prostoru za raspravu koji stvara za druge.

Zaključak: Neizbježnost kentaur identiteta

Na kraju, ostaje otvoreno pitanje koje nadilazi generacijske podjele: je li autentičnost u algoritamskom dobu još uvijek moguća kao izolirano, suvereno biće, ili neizbježno postaje **relacijsko, mrežno postojanje**? Generacija odrasla s algoritmima autentičnost ne doživljava nužno kao otpor tehnologiji, već kao vještinu navigacije unutar nje. Za njih, "kentaur identitet" nije prijevara, već ontološki iskorak.

Kentaur identitet definiramo kao stanje u kojem ljudska svijest i umjetna inteligencija postaju nerazdvojni partneri u **epistemičkoj suradnji**. To nije puko korištenje alata; to je duboka integracija gdje AI proširuje kognitivne sposobnosti čovjeka, a čovjek pruža namjeru, etički okvir i kreativnu viziju. Zamislimo **kentaur-filozofa**: on koristi AI za analizu desetaka tisuća stranica

Moravek Davor (2025) Paradoks inovatora: Ogled o ontologiji digitalnog intelektualca u algoritamskom dobu

www.noebius.com

tekstova, ne da bi dobio odgovor, već da identificira zanemarene tematske klastere. Ključ je u suradničkom otkriću: AI otkriva obrasce, a ljudski intelekt postavlja pitanja o njihovoj *vrijednosti* i smislu, interpretirajući ih kroz prizmu življenog iskustva. Inteligencija se ovdje pokazuje ne kao svojstvo, već kao relacija.

Stoga, "kentaurski identitet" nije tek jedna od mogućnosti; on je vjerojatno neizbježna budućnost digitalnog intelektualca. Izazov nije u tome hoćemo li postati kentauri, već kakvi ćemo kentauri biti. Hoćemo li, u eri digitalnih *doppelgängera*, sačuvati ljudsku agenciju ili postati žrtve vlastite hibridne egzistencije? Budućnost avatara je antropološki, a ne tehnološki izbor. Hoće li digitalni arhipelazi postati živa, interaktivna naslijeđa transparentne suradnje čovjeka i stroja, ili fascinantni, ali napušteni, digitalni muzeji neuspjelog sjedinjenja, ovisit će o uspjehu te konačne, najvažnije transformacije.